

ЎҚУВЧИЛАРДА ИНСОНИЙ ТУЙҒУЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ТАБИАТ ЛИРИКАСИГА ДАҲЛДОР ШЕЪРЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ

Доц. Р. Атамуродова ЖДПУ
Фозилов Асрор-ЖДПУ 4-курс
талабаси

Аннотация: Мақола ўқувчиларнинг тафаккурини шакллантиришда шоир А.Орипов ижоди орқали уларда табиатга бўлган муносабати кўрсатилган ўқув фаолиятидаги аҳамиятига, бағишланган. Ўқувчиларда бадиий асарлар орқали инсоний туйғуларни шакллантириш назарда тулади.

Калит сўзлар:ўқувчи, инсоний туйғу, бадиий адабиёт, тарбия.

Таълим-тарбия жараёнининг ҳар босқичида ўқувчиларда инсоний туйғуларни шакллантириш ва такомиллаштириш, эстетик тараққиётини оқилона бошқариш нафақат уларнинг бадиий асарларни ўзлаштириш хусусиятларини билишни, балки ҳар бир ўқувчининг бу борадаги индивидуал англаш, тафаккур юритиш, ҳис қилиш, ҳукм-хулоса чиқариш хусусиятларини ҳисобга олишни ҳам талаб қилади.

Табиат гўзаллигидан баҳра олишни биладиган, табиатни суядиган, табиат билан тил топишиш истагида бўлган инсон маънавий қашшоқликдан йироқлашади. Табиат гўзалликларини севган киши қалби эзгулик нури ила чароғон бўлади. Табиат орқали олам сирлари кўз ўнгимизда гавдаланади. Шоир Абдулла Орипов:

Фақат табиат бор илоҳий макон,
Фақат ўшанга сен беписанд боқма.

Лоақал уни сен танигин, Инсон,

Ёлғиз бошпанангни ўт қўйиб ёқма, – дея хитоб қилиш орқали барчамизни она табиатга беписанд боқмасликка, уни асраб-авайлашга ундамоқда. Акс ҳолда инсоният бошига оғир кулфатлар тушмоғи аниқ. Инсон она табиатдан йироқлашса, ўзини билишдан узоқлашади ва қалби камбағаллашади. Демак, илоҳий бошпанамиз табиатдаги ҳар бир ўзгаришлар қувонч ёки қайғу, алам, йўқотишлар табиат фаслларига қиёсан очиб берилади.

Инсонни табиатга яқинлаштирадиган, унинг кўнглини Она Табиат гўзалликларига ошно айлайдиган фасл – баҳор фасли ҳисобланади. Шунинг учун қадим даврлардан бошлаб оламни ёшартирадиган бу фасл шоирларнинг илҳом манбаи бўлиб келган.

Ҳақиқатда ҳам баҳор ва шеър ўзига хос эгизак тушунчалардир. Баҳорни гўзалликлардан завқланиш мавсуми дейиш мумкин. Бунда табиатнинг яшил рангларга бўянишидан бошлаб, сувларнинг шарқироқ овози, қушларнинг қий-чувигача барчаси сирли ва жозибали. Бу сир ва жозоба эса инсонни доимо ўзига мафтун этади. ана шунда уйғониш шавқини янгидан ҳис қилиб, яна илгарига интилади. Баҳор шу тарзда унинг ҳаётини интилишларини

қувватлаб яшашга, севишга ва яратишга ишончини мустаҳкамлайди. Шунингдек, баҳор инсон хотирасини ҳам бедор этади. Шунда у ўтган умрини эмас, бу дунёни тарқ қилган кишилар хотирасини ҳам ёдга олади. Баҳор ва кўклам манзараларини одам ўз қалбида ҳис этганда кўнглига илоҳий ва ҳаётий қувват оқиб киради. Мана шу сабабларга кўра, Шарқ шоирлари баҳор фаслини янги орзу, умид, шодлик, эзгулик, бунёдкорлик фасли сифатида мадҳ этиб келганлар. Масалан, Юсуф Хос Ҳожиб «Кутадғу билиг» достонининг алоҳида бўлимида Баҳорни мадҳ этиб шундай сатрларни битган:

Эса келди Шарқдан баҳорнинг ели,
Оламга очилди жанатнинг йўли.
Бу бўз ер ипорланди қорлар кетиб,
Безанди олам чирой кўрсатиб.
Ғолиб келди қишдан баҳор чиройи,
Қурилди янгидан баҳорнинг ёйи...

Бу сатрларнинг давомини ўқиркансиз, яшил, сарик, кўкдан либослар кийган дарахтлар, ўзини эркин қўйиб бутунлай яшилликка бурканган «тоғу қир, далалар», ердан шодон бош кўтарган «минг алвон чечаклар», ипорнинг ҳидига кўмилган олам, ўйинга берилган «ғоз, оққушу ўрдак» кўз ўнгимизда гавдаланади.

Юсуф Хос Ҳожиб тасвирларида тоғ аро «қизил оғзи қондек, қоши қопқора» каклик ва унинг бағрида қувнаётган булбул кўшиқларини тинглатгандек бўласиз. Худди шундай ианзара тасвирларини «Девони луғотит-турк»даги шеърларда ҳам учратиш мумкин.

Хуллас, узоқ асрлардан эътиборан баҳор фасли мумттоз шеърятимиз вакилларига мавзу, образ, манзара, поэтик тасвир воситаси сифатида хизмат қилиб келган. Лекин буларнинг барчаси инсоннинг тақдири, фикр-хаёли, орзу-умидлари ва ички кечинмалари билан бевосита уйғун равишда бадий тадқиқ этилган. Ўтмиш шеърятимизда жумладан, баҳор манзаралари кўпинча, символик характерда бўлиб, реал лавҳадан кўра кўпроқ киши кайфиятига кўпроқ кўтаринки ҳис-туйғулар уйғотади. Аммо, Лутфий, Атоий, Навоий, Бобур, Мунис, Огаҳий ва бошқа истеъдодли шоирларимизнинг шеърларида табиат манзаралари шартли символлар эмас, ҳаққоний ва жонли табиат кўринишларини ўқувчи кўз ўнгида гавдалантиради. Масалан, Навоийнинг баҳор мадҳига бағишланган ўнлаб ғазаллари, Бобурнинг «Баҳор фаслидурур май ҳавоси бошимда» «Баҳор айёмидур дағи йигитликнинг авонидур», «Ёз фасли, ёр васли дўстларнинг суҳбати», «Хотирни баҳор фаслида гашт оладур», «Хуш улки баҳор фасли бу дунёда» сатрлари билан бошланадиган шеърлари, Муниснинг «Чаманлар сайрига келки фасли навбаҳор ўлмиш», Огаҳийнинг «Қилиб ойини меҳр оғоз Наврўз, Фурқатнинг

«Фасли навбаҳор ўлмиш» деб бошланувчи ва бошқа шоирларнинг кўплаб шеърларини эслаш мумкин. Ўқувчи кўнглида гўзалликка интилиш, эҳтиёж, уни асраб авайлаш, қадрлаш туйғуларини шакллантиришда А.Ориповнинг табиат лирикасига даҳлдор шеърларидан фойдаланиш

мумкин.

Табиат лирикасига мансуб асарларни ўқиб-ўрганиш ва таҳлил қилиш воситасида нафақат она табиатга меҳр-муҳаббат ҳиссини тарбиялаш, балки ўқувчига барчамиз шу маконнинг, шу юртнинг бир бўлаги эканимизни англатиш; она Ватан, табиат ва она замин олдида барчамиз масъул эканимизни дилдан англаб яшамоғимиз лозимлигини уқдирмоғимиз зарур. Она табиат гўзаллигидан, неъматларидан баҳра олиш билан бирга бу неъматларни кўпайтиришга, табиатни асраш, авайлашга барчамиз бурчлимиз. ана шундай масъуллик туйғусини ҳис қила оладиган ёшларни миллий ва умуминсоний туйғуларга эга ватанпарвар дейиш мумкин.

Адабиёт руйхати

- 1.Орипов А. Танланган асарлар. Тўрт жилдлик. Биринчи ва иккинчи жилдлар.2.Ғ.Ғуллом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти. -Т.: 2000. - 432
- 2.Мирқосимова М.Ўқувчиларда адабий таҳлил малакасини шакллантириш ва такомиллаштириш усуллари. Пед. фан. док. дисс... - Т.: 1995. - 253 б.
- 3.Sodiqova, D. (2019). PECULIARITIES OF FORMING CREATIVE ATTITUDE TO THOUGHTS OF STUDENTS. *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol, 7(12).
4. Atamurodova, R. (2023). ЎҚУВЧИЛАРДА ВАТАНПАРВАРЛИК МИЛЛИЙ ҒУРУР ВА ИФТИХОР ТУЙҒУСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ТАРИХИЙ ИЛМИЙ АСАРЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1).
- 5.Atamurodova, R. (2022). АБДУЛЛА ОРИПОВНИНГ «СОҲИБҚИРОН» ДОСТОНИ-ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА МИЛЛИЙҒУРУР ВА ИФТИХОР ТУЙҒУСИНИ ШАКЛЛАНТИРУВЧИ ВОСИТА СИФАТИДА. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(3).
6. Atamurodova, R. (2021). ВЗГЛЯДЫ АВИЦЕННЫ О ДУШЕ И РАЗУМЕ ЧЕЛОВЕКА. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(4).
- 7.Atamurodova, R. (2021). ЎҚУВЧИЛАРДА ТАФАККУРНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА БАДИИЙ АСАРЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(4).
8. Алимкулов, С. О. У., Атамуродова, Р. К., & Жуманова, Н. Ш. (2017). Внедрение современной информационной технологии в систему народного образования в Узбекистане. *European science*, (7 (29)), 43-45.
9. Шодиев, Х. Т., Атамуродова, Р. К., & Алимкулов, С. О. У. (2016). Психологические воззрения учёных Средневековья. *Academy*, (6 (9)), 102-103.
- 10.Атамуродова, Р. К., Жуманова, Н. Ш., & Алимкулов, С. О. У. (2016). Взгляды Авиценны о душе и разуме человека. *Academy*, (11 (14)), 72-73.
- 11.Atamurodova, R. (2024). ЎҚУВЧИЛАРДА ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БАДИИЙ АСАРЛАРНИНГ ЎРНИ . *Журнал*

Педагогика и психология в современном образовании, 3(5). извлечено от <https://ppmedu.jdpu.uz/index.php/ppmedu/article/view/9357>